

EEN SLAKJE IN HET GRONDWATER

Wim Kuijper

w.j.kuijper@gmail.com

Mijn werk bestaat uit biologisch onderzoek aan archeologische grondmonsters. De analyse van deze grond levert resten van planten en dieren op die iets vertellen over voedsel en milieu in de onderzochte archeologische periode. Interessant daarbij is dat je soms niet alleen planten en dieren van vroeger vindt, maar ook dieren van nu, met name fauna met een ondergrondse leefwijze. Zo treffen we in Zuid-Limburg soms het blindslakje *Cecilioides acicula* in de monsters aan. Maar in 1990 vonden we in de Betuwe wel iets heel spectaculairs.

DE VONDST

Bij het verwerken van een monster van 70 centimeter diepte uit een opgraving bij Kesteren vond ik negen lege recente schelpjes die mij geheel onbekend waren. Het waren slanke slakken-huisjes met een hoogte van 0,75 tot 2,35 millimeter. Ze deden denken aan een soort uit de familie Hydrobiidae, een familie waar bijvoorbeeld ook de in slib levende wadslakjes bij horen. Na enig speurwerk kon ik met de hulp van Edi Gittenberger van Naturalis de soort op naam brengen. Het bleken huisjes van de slanke grondwaterslak *Bythiospeum husmanni* te zijn.

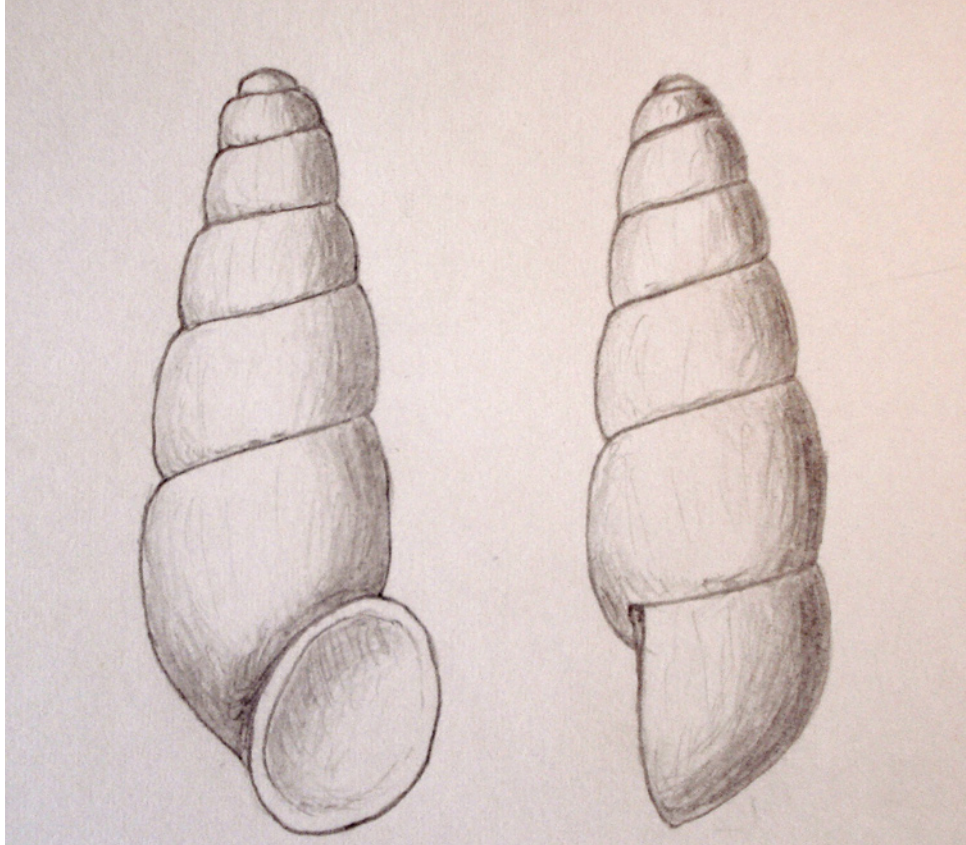
VOORKOMEN

De slanke grondwaterslak was nog niet eerder in Nederland gevonden. Het was bovendien pas de tweede vondst van deze soort wereldwijd. De soort was namelijk alleen bekend van zandige en grindige afzettingen in het Ruhrdal, 12 kilometer ten zuidoosten van Dortmund (Duitsland).

NADER ONDERZOEK

Na de verrassende ontdekking in Nederland bekeken we kansrijke grondmonsters met extra interesse. We hoopten natuurlijk dat we ook levende dieren zouden aantreffen. Jos Notenboom, Menno Soes en Ton de Winter hebben geprobeerd om de soort in Kesteren en enkele andere plaatsen te verzamelen. Hierbij visten zij met een net in brandputten en waterputten en in Randwijk (Betuwe) pompten zij grote hoeveelheden grondwater op en leidden dat door een zeef. Helaas zonder resultaat.

Wel kon in 2005 eindelijk een tweede vindplaats van lege schelpen in Nederland genoteerd worden. Ik vond vier exemplaren in een prehistorische waterput bij Tiel, op acht kilometer van de eerste vindplaats. Het grootste (volwassen) huisje was 3,2 millimeter lang en 1,2 millimeter breed (fig. 1).

Figuur 1. Een van de schelpjes van slanke grondwaterslak *Bythiospeum husmanni*, gevonden bij Tiel.

GRONDWATER IN NEDERLAND

Soorten van het geslacht *Bythiospeum* leven in holtes in gesteenten met grondwater, ondergrondse beekjes, bronnen en dergelijke. Ze brengen hun hele leven ondergronds door. De meeste populaties leven ver weg, o.a. in Zuid-Duitsland, uitgezonderd die van *B. husmanni* bij Dortmund. De Betuwe lijkt daarom niet voor de hand te liggen als eerste Nederlandse vindplaats, en je zou de soort eerder in Zuid-Limburg verwachten. Toch staan, naast Zuid-Limburg, ook de Utrechtse Heuvelrug, Veluwe, Achterhoek en het rivierengebied bekend om hun grondwaterfauna. In Kesteren kwam naast de slanke grondwaterslak ook een andere bekende grondwatersoort voor, het mosselkreeftje *Pseudocandona zschokkei*.

LEVEND?

Vooralsnog hebben we geen levende slanke grondwaterslakken kunnen vinden. In Kesteren zou de soort in het fijnzandige sediment hebben kunnen leven, maar in de vette klei van Tiel was dit onmogelijk. Misschien dat de slakjes in de Bronstijd (Tiel) of de Romeinse tijd (Kesteren) hebben geleefd in het water op de bodem van de toen gebruikte putten. Maar op basis van onze vondsten van recente slakkenhuisjes verwacht ik dat de slanke grondwaterslak ook nu nog voorkomt, bijvoorbeeld in kalkhoudende zandige en grindige afzettingen in het rivierengebied. Om hem levend te vinden zullen we nog eens extra ons best moeten doen.